

Litteraturhistoria

Feministisk litteratur

Uppgift för år 9 VT - 24

Kristinedalskolan

Namn: _____

Om man ska förstå vad litteraturen gjort för en rörelse som feminismen, måste man först förstå vad feminism innebär och olika begrepp kopplade till kvinnokampen..

Humanism - innebär att man anser att alla människor har samma värde, oavsett hudfärg, kön eller annat som kan skilja människor åt. Alla människor är *jämlika*.

Feminism - innebär samma sak som humanism, men en feminist anser också att kvinnor alltid blivit förtryckta i historien genom att kvinnor tvingats leva i patriarkat. Så länge patriarkatet finns kvar kan aldrig män och kvinnor bli *jämställda*.

Patriarkat - ett samhälle där männen har fler rättigheter och möjligheter än kvinnor, bara för att de har ett annat kön. I dagsläget är samtliga länder i världen patriarkat. I vissa länder, som de i Norden, är skillnaderna mellan män och kvinnor inte överdrivet stora och märks främst på ekonomin. Kvinnor tjänar oftast mindre än män även om de har samma jobb vilket automatiskt gör att det är kvinnor som tar ut ledighet eller vårdar barn hemma. I andra länder, som Afghanistan, har kvinnor i princip inga rättigheter alls medan männen har alla rättigheter och möjligheter. Motsatsen till *patriarkat* är ett *matriarkat*.

Glastaket - ett osynligt hinder för kvinnor. Till exempel; det verkar som att kvinnor ska få samma lön och förmåner som män på en arbetsplats, men kvinnorna får inte det. De har slagit i glastaket.

Misogyn - en människa, oftast man, som hatar kvinnor enbart för att de är kvinnor.

Manschauvinism - när en man anser sig vara mer värd än kvinnor, enbart för att han är en man.

Kvinnans situation

Feminismen delas upp i tre vågor. Ibland delas den tredje vågen upp i ytterligare vågor som den fjärde och femte vågen, men skillnaderna är små inom den tredje vågen. Att tala om vågor är en förenkling av verkligheten. Detta är dessutom en beskrivning av Västvärldens feminism, den ser annorlunda ut i Asien och Afrika.

Före 1800-talet behandlades kvinnor som vuxna barn i ett samhälle styrt av män. Kvinnor har alltid haft en manlig förmyndare. Sin pappa, sin bror eller i värsta fall sina egna söner. När hon gift sig har hon gått från sitt eget hem till mannens hem. Hennes uppgift har varit att ta hand om sin man, hans familj och barnen i familjen. Därför har hon aldrig haft behov av någon utbildning, eftersom arbetet i hemmet är någonting hon kunnat lära sig av sin egen mamma. Om mannen blev missnöjd kunde han misshandla sin kvinna hur han ville, precis som han kunde misshandla barnen, utan att straffas. Ville mannen ha sex med sin kvinna var hon tvungen att ställa upp. Våldtäkt fanns inte inom familjen utan skedde bara om någon annan man våldtog kvinnan. Tjänade kvinnan pengar hade hon ingen rätt till dem utan alla pengar i familjen tillhörde mannen. Inte kunde hon ta ut skilsmässa heller, eftersom skilsmässa var förbjudet enligt katolicismen. Först när länder som Sverige blev protestantiskt kristna fanns den möjligheten, om mannen tillät kvinnan att skilja sig från honom.

Om mannen dog och det inte fanns någon som kunde ta hand om kvinnan hade hon en svår tid framför sig. Få ville gifta sig med en kvinna som redan fått barn med en annan man och det fanns inte särskilt många jobb för en ensam kvinna. Det vanligaste blev att kvinnan tvingades att sälja sex för att överleva, eller så svalt både hon och barnen ihjäl.

I vissa fall kunde kvinnan ärva sin man, om de haft bra ekonomi. De kanske hade ett jordbruk utan söner, eller drev en verkstad för hantverk tillsammans. I det fallet kunde änkan driva gården eller företaget själv. Då blev änkan i praktiken självständig som kvinna, men det var det enda undantaget från regeln att en man alltid skulle vara förmyndare för en kvinna.

Feminismen under de litterära epokerna

Du har förhoppningsvis redan gått igenom de nio häftena om litteraturhistoria, med tyngdpunkt på Sverige, som finns på "Grundskoleboken". Då har du förhoppningsvis märkt att feministiska tankar dykt upp i de flesta epokerna.

Forntiden och antiken

Kvinnorna hade det inte roligt under antiken. Få kvinnor hade någon som helst utbildning. Därför var det vanligtvis män som uppmärksammade kvinnornas ojämlika situation. Främst avspeglas det i grekernas olika pjäser, där Aristofanes pjäs "*Lysistrate*" är det bästa exemplet. I den sexstrejkar kvinnorna i både Sparta och Aten tills männen går med på att sluta kriga mot varandra för att kunna ha sex igen. Är den feministisk? Egentligen inte, men det är ett sätt att visa att kvinnor kan samarbeta mot männen för att uppnå ett mål.

Medeltiden och Renässansen

Detta är två litterära perioder då feminismen inte har några litterära förebilder alls. Tiden före kristendomen kom vet vi väldigt lite om. Enligt de isländska sagorna hade vikingakvinnorna fler rättigheter än de sedan fick under den kristna tiden, och bland de kristna kvinnorna var det i praktiken bara nunnor, som heliga Birgitta med sina uppenbarelser, och några få av adelns kvinnor som Christine de Pizan som blev känd med boken "*Kvinnostaden*", som publicerade texter för allmänheten.

Upplysningen

Först när kyrkans ideal utmanades kunde kvinnor börja sin egentliga frigörelse. Det var trots allt bibelns texter som styrde hur familjen var uppbyggd. Borgarklassen blev allt starkare och det blev vanligt att både borgarnas döttrar och söner fick utbildning. Läskunnigheten gjorde att kvinnor också började skriva böcker, men alltid under "*pseudonym*", under ett manligt namn.

Under franska revolutionen har vi flera viktiga feminister. Mest känd var *Olympe De Gouges* (1748-1793). Hon skrev "*Deklarationen om kvinnans och medborgarinnans rättigheter*" som

svar på att den ursprungliga deklarationen om de mänskliga rättigheterna bara gällde män. Du kan läsa mer om franska revolutionens kvinnor [här](#).

I Sverige märks framför allt poeten *Hedvig Charlotta Nordenflycht*, (1718 -1763) Hon var den första svenska kvinna som kunde klara sin ekonomi enbart på skrivande. Lenngren beskrev i sina texter hur viktigt det var för kvinnor att skaffa sig en utbildning för att kunna bryta sig loss från männens kontroll. Därför räknas hon som en föregångare för den svenska feminismen. Utöver det hade vi även poeten *Anna Maria Lenngren* (1754-1817). Hennes mest känd feministiska text är "[Några ord till min kära dotter. i fall jag hade någon](#)". Kritiker diskuterar fortfarande om den var allvarligt menad, eller en satir över kvinnans roll.

Frågor, moment 1

1 Vad utmärker feminismen?

- ☐ Ett jämställt samhälle
- ☐ Ett jämlikt samhälle

2 Vad innebär "glastaket"?

- ☐ Ett tak av glas som släpper in värme men inte kyla
- ☐ Ett sätt att beskriva att könen är skilda åt
- ☐ Ett osynligt hinder för kvinnor att få det lika bra som män

3 Hur behandlades kvinnor före 1800-talet?

- ☐ Som duktigare än män
- ☐ Som vuxna barn
- ☐ Som djur

4 Vad hade mannen för roll förr?

- ☐ Att ta hand om henne, som hennes förmyndare
- ☐ Att hjälpa henne att få högre utbildning
- ☐ Att förnedra henne i offentliga sammanhang

5 När kunde en kvinna bli självständig, förr?

- ☐ Som rik änka
- ☐ Som mamma till minst fem barn
- ☐ När bägge hennes föräldrar dött

6 I vilken pjäs från antiken sexstrejcade kvinnorna för att få männen att göra som de ville?

- ☐ Medea
- ☐ Kung Oidipus
- ☐ Lysistrate

7 Hur hade kvinnorna det under vikingatiden?

- ☐ Kvinnorna hade det bättre hos hedniska vikingar än i kristna hem
- ☐ Kvinnorna hade det sämre hos hedniska vikingar än i kristna hem

8 Vilka kvinnor fick främst sina texter spridda under medeltiden?

- ☐ Texter skrivna av prostituerade kvinnor
- ☐ Texter skrivna av borgarklassens kvinnor
- ☐ Texter skrivna av nunnor

9 Vilka kvinnor fick främst sina texter spridda under upplysningen?

- ☐ Texter skrivna av prostituerade kvinnor
- ☐ Texter skrivna av borgarklassens kvinnor
- ☐ Texter skrivna av nunnor

10 Vad gjorde *Olympe De Gouges* känd i historien?

- ☐ Hon skrev en text om kvinnornas rättigheter
- ☐ Hon var den första kvinna som avrättades under franska revolutionen
- ☐ Hon mördade politikern Marat i hans badkar

11 Vad gjorde *Hedvig Charlotta Nordenflycht* känd i historien?

- ☐ Hon gav ut den första tidningen tryckt i en tryckpress
- ☐ Hon skrev visor som sjöngs på Stockholms krogar
- ☐ Hon beskrev hur viktigt det var att kvinnor utbildade sig

12 Vilken var *Hedvig Charlotta Nordenflycht* mest kända dikt?

- ☐ Med många kulörta lyktor
- ☐ Några ord till min kära dotter, ifall jag hade någon
- ☐ Jag fryser om dina händer

13 Varför har kvinnor ända fram till 1800-talet vanligtvis skrivit artiklar, noveller, dikter och romaner under manligt namn, en manlig *pseudonym*, istället för sitt eget?

Romantiken, realismen och feminismens första våg

Feminismens första våg sammanfaller med romantiken, vilket är olyckligt eftersom feminismen bygger på upplysningens ideal där alla människor är jämlika, och inte romantikens ideal. I romantiken ska den starka mannen rädda den oskyldiga lilla kvinnan, som dessutom gärna ska vara oskuld. Hans uppgift är att beskydda henne och ta hand om henne. Hennes uppgift i livet är att titta på mannen med beundrande blickar, uppmuntra honom och stödja honom.

Den första vågen fortsatte in i 1920-talet, när modernismen redan pågått några årtionden. Feminismens texter är främst sakprosa, olika pamfletter och skrifter som beskriver kvinnornas orättvisa situation. Det finns dock en hel del romaner. De är vanligtvis skrivna i realismens anda, med tydliga beskrivningar, och inte modernismens skådande inåt i människorna.

Den som anses ha skrivit Västvärldens första feministiska roman var amerikanskan *Mary Wollstonecraft* med boken "*Till försvar för kvinnans rättigheter*" 1792. Med den boken ville hon visa hur franska revolutionen svek kvinnorna och deras rättigheter. Detta var början på en våg av feminism. Den spreds till andra länder och kom med tiden främst att handla om kvinnlig rösträtt, även om den också fick andra mål i olika länder. Svenska kvinnor ville till exempel också få en chans att bli myndiga, medan kvinnorna i USA tog med de svartas kamp mot slaveriet i den här första vågen.

I USA dämpades vågen i samband med inbördeskriget 1860-1865, bara för att ta ny fart i slutet av 1800-talet. Rörelsen var mer livskraftig i England, där kampen för kvinnlig rösträtt drevs av "suffragetter" från 1865. De var militanta feminister som inte tvekade att hungerstrejka eller hamna i fängelse som straff för sina åsikter. Från England spreds kampen vidare till andra länder i Europa, bland annat Sverige.

Den främsta tidiga feministiska romanförfattaren i Sverige var Fredrika Bremer (1801-1865). Bremers bok "*Hertha*" 1856, blev hennes mest kända verk. Boken handlar om en flicka som inte vill vara omyndig och kämpar för att slippa gifta sig med en man hon inte vill ha. Romanen blev populär och blev den direkta orsaken till att kvinnor kunde ansöka om att bli myndiga vid 25 års ålder, efter riksdagsbeslut 1858. Liksom möjligheten att bli lärarinna skapades 1861 för ogifta kvinnor, precis som det beskrivs i "*Hertha*".

En annan känd svensk författare var *Carl Jonas Love Almqvist* med romanen "*Det går an*" 1838. Om hur ett par som träffas under en resa kommer överens om att det är okej att leva tillsammans som om de vore gifta, utan att vara gifta. På det viset kan kvinnan dessutom behålla ekonomisk självständighet när hon saknar manliga släktingar. Boken gick tvärs emot kyrkans inställning att man och kvinna inte ska leva tillsammans utan att vara gifta och boken blev livligt debatterad.

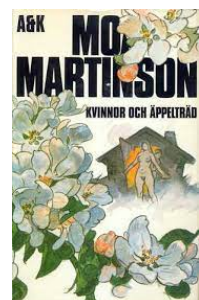
Det skulle dock dröja fram till 1880-talet innan den svenska feministiska rörelsen började växa sig stark, i samband med att Fredrika Bremer-förbundet bildades 1884. Då hade redan Wendela Hebbe (1808-1899) banat väg som Sveriges första yrkesverksamma journalist i tidningen Aftonbladet, där hon publicerat artikel efter artikel om kvinnornas situation.

Victoria Benedictsson (1850-1888) skrev både romaner och noveller som visade på kvinnornas utsatta situation i samhället. Mest känd är romanen "[Pengar](#)" 1885. Huvudpersonen är bara sexton och övertalas att gifta sig med en mycket äldre man, bara för att han är förmögen. Boken fungerade som slagträ i debatten om kvinnors utsatta situation i samband med giftermålet, att de fick gifta sig vid sexton men inte var myndiga förrän vid 25. Och trots att hon blev myndig fick hon ändå inga rättigheter, som att ha egna pengar.

Bland andra mer kända förkämparna för feminismen fanns *Ellen Key* (1849-1926). Hon är mest känd för boken "*Barnets århundrade*" 1900, som handlade om skola och uppfostran, men den bok som främst kopplas till feminismen är "[Kvinnorörelsen](#)" 1909, där Key beskriver hur kvinnors frihetssträvanden kan se ut i verkliga livet. En annan förkämpe var *Kata Dalström* (1858-1923) som är mest känd som socialdemokrat men som även skrev feministiska skrifter, som den 10 sidor långa "[Till arbetareklassens kvinnor](#)" 1899, om hur kvinnor måste organisera sig för att få det bättre.

Moa Martinson (1890-1964) slutligen, var den enda av arbetarförfattarna som berättade om kvinnornas situation och i sin bok "*Kvinnor och äppelträd*" 1933, beskrivs inte bara hur fattiga statarkvinnor tvingades leva, utan även den första förlossningen som någonsin beskrivits i svensk litteratur. Även om de publicerades efter att första vågen ebbat ut, räknas Martinsons böcker bland de viktigaste i svenskt feministisk litteraturhistoria.

Den första vågen ebbade ut under första världskriget. Folk hade inte tid att argumentera om rösträtt under brinnande krig. Dessutom fick kvinnor det automatiskt bättre under kriget, när de tog männens platser i fabrikena. När kriget var slut ville kvinnorna inte lämna ifrån sig de rättigheter de fått. Kraven på kvinnlig rösträtt förnyades och från 1921-1925 införde de flesta Västmakterna kvinnlig rösträtt. Kampen för feministerna var vunnen, för den här gången.

Frågor, moment 2

1 Vad beskrev *Mary Wollstonecraft* i sin bok "*Till försvar för kvinnans rättigheter*" från 1792?

- ☐ Hur franska revolutionen svikit kvinnorna
- ☐ Hur amerikanska revolutionen svikit kvinnorna
- ☐ Hur indistriella revolutionen svikit kvinnorna

2 Vad var en "suffragett"?

- ☐ En kvinna som frivilligt stred i amerikanska inbördeskriget
- ☐ En kvinna i USA som även kämpade för de svartas rättigheter
- ☐ En kvinna som slogs för kvinnlig rösträtt

3 Vad beskrivs i boken "*Det går an*" av *Carl Jonas Love Almqvist*?

- ☐ Kvinnors rätt till abort
- ☐ Kvinnors rätt att leva med en man utan att gifta sig först
- ☐ Kvinnors rätt till preventivmedel

4 Vad beskrivs i *Victoria Benedictssons* bok "*Pengar*"?

- ☐ Det absurda i att en kvinna blev myndig nio år efter hon kunde gifta sig
- ☐ Det absurda i att en kvinna måste byta efternamn vid giftermål
- ☐ Det absurda i att ensamstående mammor ofta tvingades till prostitution

5 Vilken var *Ellen Keys* viktigaste bok för första vågens feminister?

- ☐ Till arbetarklassens kvinnor
- ☐ Barnets århundrade
- ☐ Kvinnorörelsen

6 Vad beskrev *Moa Martinsson* i "*Kvinnor och äppelträd*" för första gången i svensk litteratur?

- ☐ En olaglig abort
- ☐ En förlossning
- ☐ Ett mord på ett nyfött barn

7 Efter vilken historisk händelse ebbade första vågens feminism ut?

- ☐ Efter första världskriget
- ☐ Efter spanska sjukan
- ☐ Efter andra världskriget

8 Varför ebbade första vågens feminism ut?

- ☐ Kvinnorna fick rösträtt
- ☐ Kvinnor som klagade fängslades
- ☐ Det infördes dödsstraff mot kvinnokamp i många länder

Hertha - skrivuppgifter

Hertha – utdrag 1

"Jag visste inte vad klockan var;... jag glömde!" svarade Hertha kallt. "Glömde?" uppbrusade direktören, "glömde! Är det en ursäkt? Skall man glömma sina skyldigheter? Det tycker du förmodligen är ingenting, eller tycker kanske, att det är vackert, ädelt, självständigt! Det hör väl till de där moderna teorier, som du hyllar; hör till fruntimmernas emancipation, kan jag tänka, att så där emancipera sig från plikt och föräldralydnad? Glömde! En vacker dag glömmen du också, att du har en far och några plikter mot honom. Glömde? -- och det säger du mig så där sturskt, som om du skulle ha rätt att pocka på något. Men, så länge jag är herre i mitt hus, skall ingen pocka där, utom jag. Jag vill vara herre i mitt hus. Jag vill ha lydnad där, och subordination. Jag svär och förbannar mig på att icke tåla, att man, så där, den ena gången efter den andra överträder mina order och glömmen sig borta över den tid, som jag utfäst. Jag vet, vad jag vill, och jag vill, vad jag vill, och vill, att min vilja skall vara lag i mitt hus. Jag skall ej tåla, att man glömmen, vad jag sagt mer än hundra gånger. Och väl mer än hundra gånger har jag sagt, att jag vill, att porten skall stängas klockan åtta om afton; att jag icke vill veta av något spring i porten efter klockan åtta; och att därför skola ni vara hemma precis åtta var afton; före åtta eller till åtta eller precis åtta. Har du hört det förr eller ej!"

"Jag har hört det!" svarade Hertha som förut.

/.../

"Åt vem säger du det?" röt direktören, vänd till sin dotter, "vill du lära mig? Förstår du bättre sådant, än jag? Nu är det verkligen långt kommet med unga fruntimmers pretentioner. Men ett vill jag råda dig till, och det är, att bli vid din spinnrock och vid din hushållsbefattning; ty annat förstår varken du eller fruntimmer i allmänhet. Tacka Gud, om de förstå, vad de ha för händer. Skomakare bliv vid din läst. Jag tänker icke tåla några ingrepp i mina rättigheter. Men nu för tiden vilja fruntimmer blanda sig i allt, och därför går så mycket på tok. Det heter, att den har geni, och den har geni och den har geni! och den skall bli artist, och den skall bli kontorist, och den skall bli författare eller professor eller någonting stort. Förbannat prat alltihop. Jag önskar, de vore riktiga köksgenier, så skulle de uträtta åtminstone något nyttigt i världen. Men nu äro de för förnåma därtill, bevars; skola leva för ett högre mål, vara medborgarinnor och vad allt den strunten heter. Det kväljer mig, bara jag tänker därpå; och så länge jag lever och är herre i mitt hus, skola mina döttrar icke göra sig till spektakel för världen med några dumheter, utan sköta vackert var och en sin syssla. Jag tänker icke tåla några moderna frihets- och emancipationsidéer i mitt hus."

Emmeline Pankhurst (1858–1928) var ledare för suffragetrörelsen i England. Rörelsen kämpade för kvinnors rösträtt. På bilden blir Pankhurst arresterad.

Hertha – Frågor till texten, mellan raderna och bortom raderna

På raderna

1 Vad är det som händer i utdrag 1? Återberätta med egna ord.

2 I texten finns en del ord som kanske inte används så ofta i dagligt tal. Vad betyder:

emancipation =

subordination =

pretentioner =

3 Varför är pappan arg? Vad har Hertha gjort för fel, enligt honom?

Mellan raderna

4 Om du skulle beskriva kvinnosynen i utdraget, hur skulle du beskriva den?

5 Varför tror du pappan är rädd för kvinnans frigörelse?

Bortom raderna

6 Trots att romanen *Hertha* skrevs för över 150 år sedan kan man som läsare känna igen konflikten som kan finnas mellan föräldrar och barn. Om du tänker på dig själv och ditt liv, när har du och dina föräldrar hamnat i konflikt med varandra? Har det fortfarande med tid att göra eller finns det andra frågor som skapar konflikter?

Hertha – utdrag 2

”Vi äro omyndiga, enligt vårt lands lagar, och han är vår lagliga förmyndare.”

”Och omyndiga skola vi alltid förbli, om vi ej vilja gå till rätta med vår fader, ty han vill, att vi skola bero av honom, och vårt lands lagar förbjuda oss att handla, som om vi vore tänkande, självständiga varelser. Se, Alma, det är denna orätt mot oss som kvinnor, som uppretar mig, ej blott emot min far, utan emot de män, som gjort dessa mitt lands orättvisa lagar och dem, som emot rätt och billighet fasthålla dem, och med detsamma oss i vårt fångna tillstånd. Vi ha förmögenhet i arv efter vår moder likväl kunna vi icke disponera en skilling därav. Vi äro gamla nog att veta, vad vi vilja och att kunna sköta oss själva och andra, likväl hållas vi som omyndiga barn av vår far och förmyndare, emedan han vill se oss så och behandla oss så. Vi äro stängda från varje handling, varje tanke på självständig verksamhet och framtid; ty vår far och förmyndare säger, att vi äro omyndiga och barn, och lagen säger: det är hans rättighet, ni ha ingenting att säga!”

”Ja”, sade Alma, ”det är orätt och hårdare än man tror. Men -- vår far menar oss dock väl och förvaltar säkert vår arvededel rättvist och klokt för vårt bästa.”

”Och vem skall få gott därav? Vi? När vi äro gamla och slöa, så att vi ej duga mer till någonting! Se, jag är snart tjugusju år, du tjugunio redan, och -- för vad ha vi levat?”

Alma svarade intet. Hertha fortfor:

”Om vi ändå hade fått lära något grundligt, och fått frihet att försöka våra krafter, som unga män göra det, så skulle jag icke klaga. Är det ej underligt, Alma, att man alltid frågar gossar vad de vilja bliva, vad de ha håg eller fallenhet för, och ger dem sedan tillfälle att lära eller utveckla sig efter deras böjelser, och att man aldrig gör så med flickor! De få icke själva tänka och välja yrke eller levnadsväg. Ack! Jag skulle ha velat leva på vatten och bröd och varit överlycklig om jag fått lära vad ynglingar lära vid akademier, fått i frihet med egen strävan bryta mig min egen väg. De fria konsterna, vetenskaperna, o! huru lyckliga de människor, som få studera dem, intränga i mysterierna av det sköna och det höga, och sedan gå ut i världen och meddela åt andra den vishet de lärt, det goda de funnit. Huru härligt att dagligen kunna leva och arbeta för det, som gör världen bättre, skönare, ljusare! Hur lycklig måste man ej känna sig, hur god, hur mild, hur annorlunda måste ej livet kännas, än då man lever, såsom vore inga andra frågor till i världen än: ”Vad skola vi äta och dricka, vad skola vi kläda oss med?” Och hela livets omsorg ägnas åt dessa! O Alma, blevo vi ej födda på jorden till annat? Huru uselt!...”

Frågor till textutdrag 2

På raderna

7 Vad får du reda på om Hertha och hennes syster i textutdrag 2?

8 I texten finns en del ord som kanske inte används så ofta i dagligt tal. Vad betyder:

förmyndare =

disponera =

skilling =

9 Hertha tycker att det är fel att mannen är fri att göra vad han vill medan kvinnan är beroende av sin pappa eller make. Hur ser man det i texten?

10 Hur framställs mannens och kvinnans situation i samhället?

11 Om du skulle jämföra kvinnans och mannens situation då med den som finns idag, upplever du att det finns några skillnader? Eller kanske likheter?

12 *Hertha* är en roman skriven under realismen. Finns det några drag från denna epok i texten? Vilka?

Uppgift: Diskutera med en kamrat (eller flera)

13 Sedan *Hertha* skrevs har det gått drygt 150 år. Tycker du att vi i Sverige har fått ett samhälle som är jämställt? Ett samhälle där kvinnor och män har samma rättigheter? Har män och kvinnor samma möjlighet till jobb, till studier, till att vara den man är? Eller tänker du att det finns skillnader mellan kvinnors och mäns möjligheter? Vilka i så fall? Och vad beror dessa på?

14 Tänk dig att du ska få möjlighet att skapa en helt jämställd värld.

A Vilka frågor tycker du är viktigast att fokusera på?

B Hur skulle en jämställd värld kunna bli möjligt? Vad är det som krävs?

C Går det ens att få en jämställd värld eller kommer det alltid att finnas grupper i samhället som står utanför? Hur tänker du?

Modernismen och feminismens andra våg

Den andra vågen var mer i modernismens anda, när kvinnor började kämpa för rätten till sina kroppar. Där ingick rätten att få klä sig som man ville, rätten till preventivmedel, rätten att slippa bli våldtagen och rätten till abort. Den andra vågen innebar också nya möjligheter att välja, för kvinnor. Välja vilken man de vill ha barn med genom att välja att äta p-piller. Välja att gå i traditionell kjol eller gå i jeans. Välja att ha BH eller inte. Välja att bada med bikini, eller topless, eller inte. Välja att raka armhålor, eller mellan benen, eller inte. Välja att vara den man vill, på ett sätt som aldrig tidigare varit möjligt för Västvärldens kvinnor. Med valen följde kraven på utökad rätt till arbete och högre utbildning, men det kunde bara bli verklighet om någon annan tog hand om barnen.

Före den andra vågen fanns två författare som skrev viktiga böcker med tankar som lade grunden för den andra vågen, i Sverige och i Västvärlden.

För Sveriges del var böcker av Sovjetunionens blivande ambassadör Alexandra Kollontaj (1872-1952) viktiga. I "[Kvinnans ställning i den ekonomiska samhällsutvecklingen](#)" 1921, beskrev hon hur förskolor, mödravård och möjlighet till skilsmässa fungerade i Sovjetunionen, på ett sätt som gjorde det möjligt för kvinnor att komma ut i arbetslivet utan att vara fångade inom hemmets fyra väggar. Hennes tankar blev grunden för svensk politik kring förskolor och mödravård. Hon beskrev också olika sätt att se på kvinnlig sexualitet, kanske främst i novellsamlingen "*Arbetsbiens kärlek*" 1925, något hon kritiserades starkt för eftersom tankar på fri sex utanför äktenskapet inte passade in i den tidens syn på kvinnlig sexualitet.

Den andra viktiga författaren var den franska författaren Simone de Beauvoir (1908 - 1986) som kom ut med sin bok "*Det andra könet*" 1949. Den ruskade om kvinnor över hela världen med sin beskrivning av hur kvinnans roll alltid varit familjens tjänare medan mannen varit den utåtriktade, och hur de rollerna kan ändras. "Man föds inte till kvinna, man blir det", som hon skrev, och beskrev samtidigt hur samhällets normer formar våra upplevelser av vilket kön vi tillhör.

Den andra vågen började i USA, tillsammans med hippierörelsen som kämpade mot vietnamkriget och för fri sex under 1960-talet. I den ingick feministiska kvinnor som var less på att vara hushållsslavar till sina män. Till Sverige kom rörelsen runt 1968, i samband med kärhusockupationen i Stockholm och en allmän oro i hela samhället.

I samband med den andra vågen kom ett flertal romaner ut i Sverige, böcker som beskrev kvinnornas liv och utsatta situation, när de förväntades vara madonnor och horor på samma gång för att behaga männen.

Kerstin Ekman (1933-?) skrev en serie på fyra böcker under samlingsnamnet, "*Kvinnorna och staden*" 1974-1983. Bokserien beskrev

staden Katrineholms utveckling från stationssamhälle till stad från 1870-talet till en bit in i 1900-talet, sedd genom kvinnornas ögon.

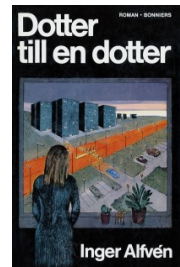

En av de mest kända böckerna från den här tiden är Märta Tikkanens (1935-?) bok *“Män kan inte våldtas”* 1975.

Huvudpersonen blir våldtagen men istället för att polisanmäla mannen bestämmer hon sig för att förnedra honom lika mycket som han förnedrat henne. Boken skapade ett uppror av protester från främst den manliga delen av läsarna, men är Tikkanens mest sålda bok, filmatiserad och översatt till tio olika språk.

Den andra vågen tappade fart under de goda åren under 1980-talets slut, bara för att ta ny fart i en tredje våg, i samband med den ekonomiska depressionen på 1990-talet.

Inger Alfvén (1940-?) skrev boken *“Dotter till en dotter”* 1977. I den beskriver hon en kvinnas liv, där hennes existens går ut på att passa upp sin man. När hon funderar på saken inser huvudpersonen att hennes mamma gjorde likadant för hennes pappa, hennes mormor för morfar och så vidare. Boken är bra eftersom den pekar på könsroller vi alltför lätt tar som självklara.

Frågor, moment 3

1 Vad var speciellt för andra vågens feminism?

- ☐ Det viktiga var kvinnlig rösträtt
- ☐ Det viktiga var kvinnornas kroppar
- ☐ Det viktiga var homosexuellas rättigheter i samhället

2 Vad krävdes för att kvinnor skulle kunna få ett eget jobb med egen lön?

- ☐ Kvinnliga chefer
- ☐ Låga löner så någon ville anställa kvinnor
- ☐ Förskolor som tog hand om barnen på dagarna

3 På vilka vis var Alexandra Kollontaj viktig för feminismens andra våg?

- ☐ Hon visade en modell av ett samhälle där kvinnor fick ta plats
- ☐ Hon visade hur bra det var med sovjetisk kommunism
- ☐ Hon visade på hur samhällsstrukturer skapade kvinnans roll, och inte könet

4 På vilka vis var Simone de Beauvoir viktig för feminismens andra våg?

- ☐ Hon visade en modell av ett samhälle där kvinnor fick ta plats
- ☐ Hon visade hur bra det var med fransk socialpolitik
- ☐ Hon visade på hur samhällsstrukturer skapade kvinnans roll, och inte könet

5 Vad var målen för 1968-rörelsens kamp i USA?

- ☐ Fri sex utan ansvar och stopp på vietnamkriget
- ☐ Kvinnors rätt att gifta sig med flera män samtidigt
- ☐ Att förbjuda aborter och skilsmässor

6 Vem skrev vilka viktiga böcker?

	"Män kan inte våldtas"	"Dotter till en dotter"	"Kvinnorna och staden"
Inger Alfvén			
Märta Tikkanen			
Kerstin Ekman			

7 Varför blev Tikkanens bok så uppmärksam?

- ☐ Huvudpersonen var en Finsk man som våldtog svenska kvinnor
- ☐ Huvudpersonen var en kvinnlig våldtäktsman som våldtog en man
- ☐ Huvudpersonen var en man som inte kunde våldtas, även när andra män försökte

8 På 1980-talet tappade den feministiska rörelsen fart, men vad var det som gav den ny kraft på 1990-talet?

- ☐ Vi fick en borgerlig regering som kvinnorna var missnöjda med
- ☐ Det blev vanligt med rasister på gatorna som kämpade mot feministerna
- ☐ Det blev ekonomisk depression som främst drabbade kvinnor

9 Simone de Beauvoir sa "Man föds inte till kvinna, man blir det". Vad menade hon med det? Kan du ge något exempel?

Skrivuppgift - "Män kan inte våldtas"

Tova planerar att hämnas på Martin Wester, mannen som våldtog henne. Hon tänker förnedra honom tillbaka genom att våldta honom. Sedan tänker hon anmäla våldtäkten för polisen så att Wester hamnar i en rättegång som följs av allmänheten.

Jon Randers är hennes tidigare make. Far till Mick och Jockum

Sancho är en man från Westers bowlingklubb som Wester beundrar.

Mick och Jockum. är Tovas söner.

Medan Tova klär om sej på bibliotekets personaltoalett går hon än engång noga igenom hur hon ska göra, steg för steg. Som hon har gjort många gånger förr de senaste dagarna.

Nere i Martti Westers trappuppgång, bakom hissen, drar hon nylonstrumpan över huvudet men rullar upp den så den döljs under luvan. Handskar ska hon ha på händerna, så det inte verkar alltför amatörmässigt. Revolvern ska hon dra fram och gömma den i fickan på Jons jacka. Kassen får bli kvar nere vid källardörren. Där finns inget namn i den, för säkerhets skull.

Sen ska hon ta hissen upp. Eller, om nån använder hissen just då, gå fem trappor upp. Isåfall får hon stanna en stund och vänta tills hon inte längre är andfådd. Det kommer hon att bli om hon går, nervös som hon säkert kommer att vara.

Om nån rör sej i trappan ska hon åka för högt eller för lågt, stanna och låtsas söka bland namnen, gå ner igen. Tills det blir lugnt. Vid behov kan hon göra det många gånger.

När hon står utanför hans dörr drar hon ner strumpan över ansiktet. Sen ringer hon på dörren, högt och uppfordrande har hon tänkt sej. Som Sancho ringer, hon stod gömd en våning ovanför engång när Sancho kom på besök. Hon fick en skymt av honom bakifrån strax innan Martti Wester stängde om dem.

Om Sancho kommer igen?

Bara hon är innanför dörren spelar det ingen roll. Då har hon revolvern. Med den kan hon hålla honom i schack så han inte vågar öppna.

Hon ringer alltså. Han öppnar. Då slinker hon in, snabbt, drar igen dörren bakom sej med vänstra handen, håller revolvern stadigt riktad mot honom med den högra.

— Dethär är ett rån, säger hon sen och ser honom stint i ögonen under strumpan. Gör som jag säger så går allting bra.

Sen går han baklänges framför henne genom vardagsrummet med soffan, uhh den ska hon inte tänka på, genom vardagsrummet alltså och in i sovrummet. Med foten ska hon skuffa igen dörren efter dem.

Och sen.

Ska hon befälla honom att klä av sej.

Lägga sej på på sin stolpsäng, hon ska tänka på annat så hon inte börjar må illa när hon är så nära den stolpsängen engång till, på honom ska hon tänka så hon får honom raklång på sin säng.

Med vänstra handen ska hon sen dra fram sina repstumpar som sitter fästa vid bältet, en och en med en ögla som löper. Så binder hon fast honom, armarna först, den högra först som är farligast, den vänstra sen, och så benen. I var sin sängstolpe.

Först när hon har honom stadigt ska hon tala om för honom varför hon är där. Hon ska rycka luvan av sej, strumpan av sej, slänga jackan. Och så ska hon presentera sej för honom, hela namnet, det sa hon aldrig förra gången, namn och yrke och allt ska hon säga, hon är inte rädd för att han ska hämnas, han ska aldrig våga hämnas.

För när hon har våldtagit honom så att det finns säkra bevis för att hon faktiskt har gjort det, sperma på hennes kläder och på honom och på sängen och på repen om det vill sej, då ska hon lämna honom där. Så ska hon ringa till polisen, medan hon ännu pekar på honom med revolvern ska hon ringa till polisen och anmäla sej. Be dem komma hit och häkta henne. Så de själva får se honom i all hans prakt. Och henne med revolvern.

Naturligtvis tror de att hon är galen.

Hon ska säga ifrån genast.

Jag är inte alls galen som ni tror, ska hon säga och så ska hon presentera sej för dem också. Be dem lugnt sitta ner medan hon förklarar bakgrunden och avsikten. Om de så önskar ska hon släppa loss honom innan hon förklarar sej närmare.

Några spetsfundigheter ska hon inte ge sej inpå. Dem ska hon spara för tidningarna. Och för radio och TV.

Hon ska bara förklara att hon har blivit förnedrad och att det enda sättet att få upprättelse var att förnedra den som förnedrat. Att hon tror att det är enda sättet att effektivt hindra honom från att fortsätta att förnedra andra.

Och kanske att hindra andra män också, potentiella våldtäktsmän överallt.

Brott smittar nämligen, det har hon läst. Ju mer avvikande ett brott är, dess säkrare får det efterföljd. En hel klase liknande händelser överallt i världen. Genomförda på samma sätt som tidningarna rapporterar om.

Och tidningarna älskar ju att rapportera om brott. För att människor älskar att frossa i otäcka detaljer, dolksting och trubbiga föremål och blodpölar och offrens klädesplagg.

Folk vallfärdar till brottsplatser, står där och känner upprördhetens njutning.

Det ska bli en sensation att gå och se på Stenhuggaregatan.

Tova känner sej betydelsefull när hon startar från biblioteket. Hon är på väg att utföra en banbrytande handling. Ett prejudikat. Nånting som inte upptas i lagen, som aldrig har hänt och som inte ens kan tänkas hända, nånsin.

Män kan straffas men inte våldtas.

Hon ska vara noga med vad hon säger till journalisterna. Egentligen ska hon inte säga nånting, hon ska fråga.

Fråga hur ett samhälle ser ut där våldtäkt förekommer, och förekommer ofta, men bara åt det ena hållet. Vad kan det bero på, ska hon fråga. Vad är det för en kultur som känns vid att män våldtar kvinnor men inte att kvinnor våldtar män. Hur kan det komma sej att den råa styrkan har kunnat genomsyra tankegångarna så fullständigt, är inte det fascism. Ska hon fråga.

På tusen sätt kan män förnedra kvinnor i deras kvinnlighet. Så kvinnorna förnekar den och förtrycker den, ser ner på den och försöker vara män, talar männens språk med långa svåra ord och viktigheter bara för att dölja tomheten bakom. Eller känslan. Män vågar inte visa

känslor, inte ens där känslor finns. Då döljer de det som de känner bakom ord och ibland är orden fula. När de gäller kvinnor.

Och det smittar. Så att kvinnor tar till fula ord om sej själva och varann.

Men kan kvinnor förnedra män i deras manlighet? Kan manlighet överhuvudtaget förnedras? Eller är det otänkbart? Eftersom alla generationer kvinnor högakttningsfullt har låtit bli att våldta sina våldtäktsmän.

Är det inte på tiden att tänka om? Så att inte ännu en generation herregud.

Mick och Jockum.

Nu måste hon ju tala med dem, innan alltsammans är ute i offentligheten. Så de inte missförstår och tappar tilltron helt.

Resten av vägen för Tova en dialog med sina söner Mick och Jockum, inte barn och inte män men nånstans mittemellan.

Hon känner ju dem. Hon tror hon vet hur de reagerar. Rakt på sak kan hon inte gå. Jag våldtog en man i natt. Nej det går bara inte. Hon får komma fram till det småningom, bevisa för dem att det var nödvändigt. Att det fanns en tanke bakom.

Vänta, hur skulle Jon Randers göra?

Jon Randers, deras far, som de beundrar. En typisk man.

Nu har hon det.

Minns ni killar när pappa körde ikapp med Kim ända ut till landet, ska hon säga. Och vann. 48 minuter blankt 3 minuter mindre än Kim. Tror ni han höll sej till fartbegränsningarna och till omkörningsförbuden vid de gula strecken? Sällan! Men jättebussigt va att vinna, inte sant?

Han är en baddare vid ratten, tycker ni inte det? Och akta er ifall det sitter nåt fruntimmer nånstans och spärrar vägen för honom. Eller tror att hon ska ha förkörsrätt vid korsningarna. Eller om hon kommer iväg snabbare än han när ljuset slår om till grönt vid motorvägens början. Då ser han till att hon blir satt på plats, då kör han om henne och dyker in i hennes fil framför nosen på henne så hon får tvärbromsa den fan, det minns ni killar att han brukar göra. Fruntimmer, de ska inte sticka opp. Och börja tävla med en karl och med hans hästkraftspotens under huven.

Så det så.

Kommer ni ihåg dendär historien som han brukade berätta om dendär typen som dök opp på hans jobb och trodde att han var nånting, VD från nån liten landsorts- firma fast han var så ung och inplockad av chefen bland de stora pojkarna. Minns ni behandlingen han fick efter firmans julfest? De var två, tre stycken, pappa och ett par till av de tuffa gossarna som väntade på den här killen efter nachspielet, de dök på honom alla tre och gav honom en omgång så att näsan blödde och han svimmade till sist. Då stack de sin väg, innan polisen kom. Och den här nya anmälde dem aldrig, han sa inte vilka det var som slog honom och låtsades aldrig om det på jobbet. Men sen visste han sin plats. Han stack aldrig mera opp. Snyggt eller hur?

Vad tycker ni om männens värld? Och männens spelregler? Dem ska vi hålla på inte sant, så går det oss väl och vi kan flyta ovanpå i världen.

Jockum kommer att blekna. Jockum avskyr våld i alla former. Därför var han tvungen att slåss på skolgården varenda dag när han var liten. För att få vara i fred och leka med den han ville. Hans bästa vän i småskolan var en flicka, Bimbi hette hon. Och han fick slåss för Bimbi, det kan hon påminna honom om.

När han var tre och inte kunde tala finska med Pete och Eiri på gården efter sommarn i Ekenäs fick han lov att ge dem en ordentlig omgång. Det förstod de. Han blev genast accepterad när de hade torkat blodet av sej.

Jockum har slagit sej till att få vara den han är. Idag behöver Jockum inte längre slåss.

Men Mick är tuffare. Mick är en riktig fridofarmare så ung han är. Alla Jon Randers' tonfall går igen hos Mick.

Tova har hört honom lägga ut texten för Jockum en kväll.

— Sidu kvinnor vill att man ska hålla dem lite kort, sa han. Man ska int alls ringa när man har lovat, man ringer två timmar senare eller nästa vecka. Då e dom mörare.

Jockum kom med nån invändning som Tova inte hörde. Men Mick fortsatte:

— Man ska ha flera på gång samtidigt. Det sa farsan. Jag hörde när han talade om det med Benko engång, det blir så trist med bara samma köttbullar om igen sa han. Och unga ska dom va. Sen när dom e gamla byter man bara ut dom. Eller om dom börjar morra och påstå.

Tova vet att Jockum inte alls tycker om dethär. Men vad kunde han svara. Det var ju precis vad Jon gjorde, han levde som han lärde. Bytte ut henne. Mot en yngre.

Fast det hade ju många andra skäl också. Såna skäl som Jon Randers definitivt inte diskuterar med nån annan, så mycket känner Tova honom. Att det blev allt svårare för honom. Fordrades allt mera svarta trosor och whisky och porrtidningar för att överhuvudtaget få honom intresserad. Allt större sensationer. Och det var som om hennes kåthet hade haft en avskräckande effekt på honom slutligen. Också under deras sista tider kunde hon komma opp på någotslags avigvända höjder, med hjälp av förakt och motvilja arbetade hon sej opp till en frenesi som tog knäcken på honom helt. Ju mer hon ville suga ur honom och betvinga honom, krama saft och must ur denna man som hon engång älskat över allt som kunde tänkas, ju mer hennes rörelser fordrade av honom, dess mindre ville han ge henne.

Han hånade henne istället, tystade ner henne.

— Du väcker pojkar, kunde han säga. Låt bli att vråla på detdär sättet. Du betar dej tammefan som en hora.

— Men det är ju det du vill, skrek Tova då till honom: Horor är det ju du söker överallt. Med svarta trosor och stövlar och guldkedjor kring midjan. Är det inte så du vill ha det kanske!

Och hon rycker en tulpan från skålen på bordet och sticker den bakom örat, vickar och rullar med höfterna så gott hon kan, slänger slutligen den avbrutna blomman i ansiktet på honom.

Sen sjunker hon ihop och gråter och han tar sin kudde och lägger sej på soffan i vardagsrummet och än en-gång har Tova gått miste om en möjlighet att reparera.

Antagligen ville hon aldrig reparera nånting med Jon Randers. Också om hon blev rasande på honom när han sa att han ville ha skilsmässa fort och gifta om sej med Birgitta. Att hon väntade hans barn.

Tova var steriliserad hon. Det hade de båda kommit överens om, att det var det bästa sättet. Hon eller han skulle steriliseras. Men inte han. De insåg båda att det skulle vara ett alltför farligt experiment. Det skulle han ha svårt att klara ut. Medan hon var helt på det klara med att det inte skulle ha nån effekt alls på henne. Och att hon aldrig, under några som helst omständigheter ville ha fler barn.

Vem av dem som gjorde det spelade ingen roll. Resultatet var detsamma, inga fler barn för dem.

Men hon trodde ju. Hon trodde verkligen att han hade vett att skydda sej när han var tillsammans med andra. Skrikande förebrådde hon honom för hans slarv.

— Jag trodde faktiskt hon hade sett till den saken, sa Jon lugnt.

— Men frågade du inte? Kollade du inte att det stämde?

— Varför skulle jag göra det, sa Jon. Det tycker jag verkligen är kvinnans sak, om hon engång inte vill bli gravid.

Tova är ohyggligt upprörd. På så många olika plan, hon kan inte ens göra klart för sej alla komponenter i det hat som kommer vällande över henne. Hon vet bara att hon är sviken, hundrafalt sviken. Inte bara av Jon utan av karlkönet. Som struntar i allt, bara lämnar kvinnorna i sticket, gång på gång, på olika sätt. De får stå för följderna av alla slag, vad än det gäller. Barn eller inte barn. Knull eller inte knull. Bara deras ömtåliga potens inte hotas, bara deras manlighet får fira triumfer så gör det dem detsamma vem som får betala priset.

Skit skit skit.

Ur "*Män kan inte våldtas*" av Märta Tikkanen, 1975

1 Tovas plan över att våldta och förnedra Wester kommer att misslyckas. Varför kommer hon inte att lyckas, tror du?

2 Tova funderar "Men kan kvinnor förnedra män i deras manlighet? Kan manlighet överhuvudtaget förnedras? Eller är det otänkbart?" - vad tror du? Motivera svaret.

3 Jon lär upp sin son:

" — Sidu kvinnor vill att man ska hålla dem lite kort, sa han. Man ska int alls ringa när man har lovat, man ringer två timmar senare eller nästa vecka. Då e dom mörare.

[klipp]

— Man ska ha flera på gång samtidigt. Det sa farsan. Jag hörde när han talade om det med Benko engång, det blir så trist med bara samma köttbullar om igen sa han. Och unga ska dom va. Sen när dom e gamla byter man bara ut dom. Eller om dom börjar morra och påstå."

Vad tycker du om Jons tips til sin son? Är det bra eller dåliga tips? Motivera ditt svar.

4 Tova beskriver sexlivet med sin man:

“Och det var som om hennes kåthet hade haft en avskräckande effekt på honom slutligen.
{klipp}

— Du väcker pojkarna, kunde han säga. Låt bli att vråla på detdär sättet. Du betar dej tammefan som en hora.

— Men det är ju det du vill, skrek Tova då till honom: Horor är det ju du söker överallt. Med svarta trosor och stövlar och guldkedjor kring midjan. Är det inte så du vill ha det kanske!”

Kan män bli stressade och få prestationsångest av att kvinnor också visar lust och intresse för sex? Vad ska kvinnor göra då? Motivera ditt svar.

5 Jon har gjort sin älskarinna gravid, genom att inte ta reda på om hon skyddade sig innan de hade sex:

“ — Men frågade du inte? Kollade du inte att det stämde?

— Varför skulle jag göra det, sa Jon. Det tycker jag verkligen är kvinnans sak, om hon engång inte vill bli gravid.”

Vad tycker du, är det kvinnans ansvar att se till att det används preventivmedel så att hon inte blir gravid. Omvänt, är det någonting mannen alltid kan strunta i eftersom det är något kvinnor förväntas fixa? Motivera ditt svar

6 Tikkanen är finlandssvensk. Hittar du några ord eller uttryck i texten du inte känner igen och antar är typiskt finlandssvenska? Skriv dem här.

Postmodernismen och feminismens tredje våg

Under den andra vågen vann kvinnor mycket frihet. Från 1990-talet började feministerna istället arbeta med "*intersektionalitet*". I praktiken innebär det diskussioner kring hur kön skapas och vad det egentligen innebär att vara man eller kvinna. I diskussionerna tas hänsyn till: biologiskt kön, socialt kön, klass, sexualitet, etnicitet och ålder. Intersektionalitet används för att visa hur till exempel könsdiskriminering och etnisk diskriminering kan samverka och förstärka varandra. En kvinna är inte bara en kvinna, hon är så mycket mer, och riskerar att förtryckas på andra grunder än bara sitt kön om inte intersexualiteten uppmärksammas.

I riksdagen skedde också förändringar. Nya slagord var "Halva makten, hela lönen", där kvinnor kämpade för jämställd lönesättning och representation i bolagens styrelser och i riksdagen. Dessutom skärptes kampen för att alla, oavsett kön, ska få ingå partnerskap eller äktenskap med varandra. För att motverka mäns våld mot kvinnor infördes "kvinnofridslagen" 1998 då brottet *grov kvinnofridskränkning* infördes i brottsbalken, och socialtjänstlagen skärptes angående mäns våld mot kvinnor, och "sexköpslagen" 1999 som gjorde det olagligt att köpa- men inte sälja sexuella tjänster.

Den främsta svenska romanen kopplad till den tredje vågen är "[*Under det rosa täcket*](#)" 1996, skriven av Nina Björk (1967-?). I den beskriver Björk kvinnornas kamp för att skapa sig en ny identitet i en tid där hon äntligen är fri från de könsidentiteter samhället i övrigt tycker är självklara att kvinnor har. Den är modernistisk i sitt uttryck genom att den blickar djupt in i människorna för att visa vad det är som gör oss till de vi är.

"*Tusen gånger starkare*" är en ungdomsbok från 2006, skriven av Christina Herrström (1959-?). Boken tar upp könsroller, på samma sätt som Alfvéns "Dotter till en dotter", fast Herrström har valt elever i en högstadieskola istället. En ny flicka, Saga, börjar i klassen och genom hennes handlingar belyser författaren de förväntningar tonårsflickor har på sig, bara för att de är flickor. Boken finns filmatiserad (2010).

Nästa våg, #Metoo rörelsen eller transnationell feminism?

Det finns feminister som anser att #Metoo-rörelsen var en fjärde våg, skild från den tredje vågen. Den svepte över Västvärlden och gjorde oss medvetna om hur män beter sig mot kvinnor, inte för att vissa män är onda utan för att män i allmänhet alltid kommit undan med sitt beteende. Som att pressa in fingrarna i underlivet på sina kvinnliga kollegor, som TV-kändisen Martin Timell och politikern Eskil Erlandsson anklagades för. Som att kräva sex mot löften som aldrig uppfylldes, som fotografen Jean-Claude Arnault fälldes för. Eller som att droga ner unga flickor och förgräpa sig på dem när de är försvarslösa, som journalisten Fredrik Virtanen anklagades för. Du kan läsa mer om [#metoo här](#).

Andra feminister anser att en ny våg av feminism är den "*transnationella feminismen*". Kvinnorna i Västvärlden har trots allt fått det relativt bra. Nu är det dags att sprida Västvärldens feminism till Latinamerika, Mellanöstern, Asien och Afrika.

Ingen av metoo rörelsen eller den transnationella feminismen har skapat några romaner eller annan litteratur av betydelse.

Frågor, moment 4

1 Vad utmärker "intersektionalitet"?

- ☐ Ett samhälle utan fördomar
- ☐ Ett samhälle där olika fördomar samverkar

2 Vad menar kvinnor när de säger "halva makten, hela lönen"?

- ☐ De vill ha lika mycket makt och lön som män med samma arbete
- ☐ De vill ha lika lön men bara hälften så mycket att säga till om som männen
- ☐ De nöjer sig med bra lön, att ha något att säga till om är inte viktigt

3 Vad innebär "sexxöpslagen"?

- ☐ Det är olagligt att både köpa och sälja sex
- ☐ Det är bara olagligt att köpa sex
- ☐ Det är bara olagligt att sälja sex

4 Vilken bok är viktigast för tredje vågens feminism i Sverige?

- ☐ "Män kan inte våldtas"
- ☐ "Tusen gånger starkare"
- ☐ "Under det rosa täcket"

5 Vad innebär "#metoo"?

- ☐ En rörelse som belyser mäns våld mot kvinnor
- ☐ En rörelse för kvinnor som haft sex med TV-kändisar
- ☐ En rörelse för män som vill ha fler möjligheter att dejta kvinnor

6 Varför riktar feminister i väst blickarna mot Latinamerika, Afrika och Asien?

- ☐ Kvinnor har redan fått det ganska bra i Västvärlden, kampen går vidare
- ☐ Kvinnor i Västvärlden bör få lättare att ta semester till fattiga länder
- ☐ Kvinnorna har det mycket bättre i Latinamerika, Afrika och Asien och vi kan lära av dem

Skrivuppgift: Tusen gånger starkare

Saga har bott i Afrika med sina föräldrar och nyligen börjat i en skolklass i Sverige. I den ser hon mönster, som inte klasskamraterna ser; eftersom alla andra elever är så vana att skolan alltid varit på det här viset. Saga får inte särskilt mycket stöd i sin kritik. Inte av lärarna, som oftast låtsas som om inget är fel. Inte av de andra tjejerna, som har söta Mimi och hennes gäng som ledare och som mest av allt söker killarnas uppmärksamhet och gillande. Inte av killarna, som tycker om att vara de som låter mest och tar mest plats. Saga väljer därför att dra sig tillbaka, bli tyst, men under en SO-lektion ställs det som brukar hända i klassrummet på sin spets...

Den vanligaste situationen i min klass är att det är mycket stökigare än vad man önskar. Om lärare har ett läxförhör, eller anser att vi ska föra en diskussion om något som han eller hon presenterat för oss, så är det alltid kaos. Vi vet, vi tjejer, särskilt vi tonttjejer, vi vet att det är hopplöst att försöka delta och att vi lika gärna kan ägna vår energi åt något annat, som att kludda i våra böcker, skriva sms eller helt enkelt sova. Gänget med de "roliga", "tuffa" killarna som gör allt för att försöka, framstå som coola, fast de är så löjliga att man blir inåtvänd, tar över hela utrymmet.

När någon får en fråga tar konsekvent killarna frågan. Ibland svarar de till och med rätt, fast det egentligen är emot deras principer eftersom man är coolast om man inte visar prov på att ha pluggat eller ha lyssnat. Om man är utan skolambitioner är man helt enkelt hårdast. "A man isa man", verkar vara deras ide. Egentligen pluggar de säkert, men de vill verka som om de inte gör det. Därför måste de slänga, skrika, hafsa ur sig svaren som om det vore ögonblickets ingivelse. Vilket skulle, på ett sätt, bevisa att de är oerhört smarta. Vi tjejer pluggar och svarar fint och korrekt - om vi hinner - medan killarna låtsas som om de aldrig öppnar en bok men uppenbarligen är lika smarta ändå.

De tar konsekvent alla andras frågor. Däremot - om de aktivt får frågan ska de låtsas som de inte har en aning om svaret och högakttningsfullt skiter i det. Det gäller särskilt SO-ämnena.

Ingen av oss tjejer får chansen att svara. Så om vi inte redan förut har gett upp, så gör vi det förstås på dessa lektioner.

Så kom den dagen då Saga plötsligt gjorde sig påmind igen.

Olle ställde en fråga. Vi duktiga flickor räckte fromt upp våra händer och hoppades och fasade för att få svara, hoppades för att vi ville visa vad vi kunde, fasade för att vi visste att vi skulle bli härmade eller avbrutna eller inte ens hinna svara för att någon kille skulle överrösta oss.

Olle lät blicken glida förbi alla flickarmarna, som vanligt. Saga låg i sin bänk med utsträckta ben, vilande på sina hälar och räckte inte ens upp handen. Olle gav Ludde frågan.

Då gapade Saga det rätta svaret rakt ut, högt och ljudligt.

Både Olle och Ludde kom av sig. De såg förnärmade ut som två tecknade serietuppar. Olle ställde en till fråga till Ludde, som tröst till den stackaren som så snopet blivit av med sin fråga. Saga gapade svaret rakt ut igen. Vi vaknade till, tittade på varandra och fnissade till. Till och med Mimi spetsade öronen. Ludde började se arg ut. Olle med. Plötsligt ville Ludde tvunget ha frågorna bara för att inte Saga skulle kunna trycka till honom genom att ta dem mitt framför näsan och det lustiga var att det verkade bli lika viktigt för Olle att Ludde verkligen skulle få svara på frågorna. Det lade jag märke till. Det hände aldrig när killarna tog våra frågor. Då såg Olle bara trött ut och lät frågorna gå till killarna en stund, men aldrig att vi fick kompensation med fler frågor. Olle sa: "Saga, nu vill jag att Ludde ska svara på frågan och du får vänta tills jag ställer frågan till dig." Saga nickade medgörligt. Så ställde Olle en fråga till, till Ludde och Saga gapade svaret rakt ut medan hon nonchalant vägde på sin stol och drog ut tuggummit till ett långt snöre ur munnen och stirrade tomt framför sig.

Nu blev Olle röd i ansiktet. Det blev Ludde också. Man såg hur raggen reste sig på Ludde. Inte bara på honom utan också på hans kompisar, hela gänget killar. Nu tyckte Olle det var dags att skälla ut Saga.

"Är det så konstigt för dig att förstå detta? Det är normalt hyfs. Du svarar när jag ställer frågan till dig, inte annars. Nu ställer jag frågan till Ludde och det betyder att Ludde ska svara] Inte du!" .

Saga sneglade på honom och log ett snett leende, nickade. Vi andades knappt.

"Okey, du Saga, du håller tyst. Ludde ... " och så ställde Olle frågan till Ludde och spände ögonen i honom.

Det var oerhört prestigeladdat också för Olle att Ludde skulle kunna svaret och leverera det så fort som möjligt. Ludde själv var skärrad nu, han tänkte svara så fort han kunde, men Olle hade knappt hunnit avsluta med frågetecknet förrän Saga hade basunerat ut svaret, högre än förra gången och samtidigt reste hon sig, släntrade bort mot Olles bord och spottade ut tuggummit i hans papperskorg. Det var det underbaraste jag hade sett.

Vi andra, vi tjejer, satt plötsligt på helspänn och lyste i ögonen. Alla vi som hela tiden känt oss osynliga och undanskuffade och nertryckta och bara suttit och varit snälla och tigande och accepterande under hela vår skoltid, insåg hur förbannade vi egentligen är. Nu var det oss som raggen reste sig på. Det kittlade som jubel i magen. Saga var sanslös!

"Saga!" skrek Olle, så provocerad att hans ögon fick en underlig vit glans. "Sätt dig genast på din plats] Har du missat all uppfostran på dina hottentottresor! Om du inte slutar nu genast får du kvarsittning!" Det gick ett sus genom oss andra. Olle var plötsligt okontrollerad.

"Va?" sa Saga och såg helt oförstående ut. "Sa du hottentottresor? Vad menar du med det?"

"Nu går du genast och sätter dig!"

"Gjorde jag något fel?" frågade Saga och såg sådär oskuldsfull ut, vilken människa hon är!

Olle kunde inte hitta på något lämpligt svar till henne, han skakade på huvudet och stammade, helt uppenbart förvirrad.

"Nu sätter du dig och så provar vi en gång till."

"Vad ska vi prova?" sa hon.

"Vi ska se ... ", sa Olle och andades häftigt, fast han försökte låta bli, men häftigt andades också Ludde och hans kompisar, de satt på helspänn och höll i sina bänkar med båda händerna som om de var tvungna att hindra sig själva från att rusa upp och lappa till den oberörda Saga," ... vi ska se om du kan uppföra dig. Nu ställer jag frågan igen till Ludde och du, du, du ... du håller ... ", nu viskade Olle," ... käften!"

"Käften?" upprepade Saga. "Ska inte en lärare föregå med gott exempel och tala med vårdat språk?" sa hon medan hon nonchalant gled ner i sin bänk. På hennes hals såg jag att hon inte var så lugn som hon verkade. Hennes hjärta pickade hårt. Men det syntes inte i hennes ansikte och hördes inte på hennes röst.

Olle samlade sig och ställde en till fråga till Ludde. Alla killarna var nu intensivt engagerade i läxförhöret och verkade alla göra den stora ansträngningen att samla ihop hela sin kollektiva hjärnkapacitet och var nu beredda att lojalt med Ludde skrika ut svaret för att till varje pris komma före Saga. Men Saga kom först. Hon reste sig upp, som skjuten ur en kanon och ropade ut svaret. Hennes blick! En sådan blick! Det var magnifikt att se. Så laddad. När det var gjort och luften gick ur Olle och killarna, slingrade hon sig fullkomligt avspänt, nästan en aning förföriskt, ner på stolen igen, med huvudet lite på sned med ett milt - eller skälmskt belåtet - leende i mungipan. Så hon måste ha retat olle!

Olle såg ut som om han skulle svimma av ilska. Killarna gormade och svor. Vi gormade tillbaka. Vi var redo att slåss. I alla fall några av oss. Inte Mimi och hennes gäng, hon bara tittade på. För hennes del är det så viktigt att accepteras av de "tuffa" killarna så hon kanske inte hade mod nog att reagera. Men jag och de andra tönttjejerna, vi utbytte blickar och jag kände hur redo vi var. Att ställa oss upp i bänkarna och skrika ut svaren! Efter alla år då vi bara suttit och stirrat ner i bänkarna och tigit och låtit andra skrika ut svaren, låtit andra kommentera oss, låtit andra ta hela utrymmet, låtit dem ta hela vår idé om att gå i skolan!

Olle lyckades till slut få tyst på alla tjafsande elever. Den enda som inte käbblade var Saga. Hon satt som ett tänt ljus i sin bänk och väntade på fortsättningen. Hon inlät sig inte i diskussioner i det här läget, det överlämnade hon åt oss.

Olle samlade sig för att läxa upp henne och hotade henne med kvarsittning för dåligt uppträdande. Hon lyssnade till honom med lätt höjda ögonbryn som om hon lyssnade till en intressant föreläsning och när han var färdig svarade hon.

"Jag har varit i den här klassen en månad nu och jag har lärt mig av er. Jag har sett att, enda sättet att få svara på en fråga, särskilt i dina ämnen, är att skrika ut svaren. Killarna gör det hela tiden. Och du har aldrig hotat någon av dem med kvarsittning. Jag har gjort som de brukar göra och denna enda gång räckte för att du skulle bli vansinnig. Hur kommer det sig?"

Först bleknade Olle, sedan blev han högröd i ansiktet ända ner på sin halvdant rakade hals, så blev han vit igen. "Kan du inte svara mig? Varför?" upprepade Saga med blicken stadigt fäst på honom.

Vi höll andan. Killarna som vanligen trixar och sabbar Olles lektioner var plötsligt på hans sida. De protesterade högljutt.

"Men lägg av nu för fan!" kved de som om de hade att göra med en gnatig gammal kärring.

"Kan ni tala om för mig vad som är fel? Varför är ni så provocerade? Jag gjorde faktiskt bara som ni. Jag har inte gått i svensk skola förut, jag tittar och lär. Ska man inte göra så här? Eller finns det några regler som säger att det bara är tillåtet för killarna att göra så här? Svara då, Olle, du är samhällskunskapslärare, du ska väl veta sådant här?"

Olle såg ut som om han tänkte intensivt, men utan att få fatt på en enda fras i hjärnan att hacka ur sig. Så han blånekade istället. Som en tvättakta maktmänniska. Sådana man ser på nyheterna eller i kriminalare. "Så är det inte. Och om du ursäktar så tror jag att vi alla nu vill fortsätta lektionen och inte slösa mer tid på en massa tjafs!"

De vanligen så slappa killarna visade stor samarbetsvilja och hävdade att de hade ett trängande behov av att fortsätta lektionen.

"Och resten tiger. Tjejerna. De tiger! Men jag vill inte tiga. Jag vill ju tala om vad jag kan. Det är ju det som är meningen i skolan. Man ska lära sig saker och du håller förhör för att vi ska tala om vad vi kan. Det gör jag."

Olle blev tyst. Men killarna började gorma igen.

"Men lägg av nu, jävla surfitta", mumlade någon, åtföljt av medhållande hummanden och fniss.

Olle hörde det, men han låtsades inte om det. Han såg bara sammanbiten och tankfull ut. Jag ville säga något för att visa Saga mitt stöd. Att hon hade alldeles rätt. Precis så här är det! Men jag vågade inte ens räcka upp handen. Tänk om Olle hade bett mig tala. Hur skulle jag kunna säga någonting som verkade vettigt? Jag är inte van! Jag är inte van att uttala mig och ingen är van att höra mig! Jag skulle inte klara det! Men några av oss mumlade i alla fall: "Ja, så är det."

Men Mimi hade kunnat säga det. Hon såg på oss, upplivad i ögonen, men hon höll inne med sina tankar, även fast hon såg ut som om hon ville sträcka upp handen och säga: "Jag håller med Saga. Saga har rätt. Så är det faktiskt i den här klassen!"

Jag mötte hennes blick och hon förstod att jag såg vad hon ville. Då vek hon undan, harklade sig lite, smackade till med läppglansläpparna, och sneglade bortåt Ludde istället. Och kråmade sig på stolen.

Olle sa: "Man kan inte tvinga folk att tala tyvärr. Det tror jag att du är fullt medveten om. Om jag hade kunnat få tjejerna att tala hade ingen varit gladare än jag. Men att tiga är en mänsklig rättighet och de väljer det. Jag måste respektera deras val att vara tysta. Jag kan inte ta fram sträckbänken."

Och sedan sa han till oss att läsa i böckerna och svara på frågor på en stencil som han delade ut. "Enskilt. Inget prat!"

Och jag kände att vi alla, alla vi tjejer skruvade på oss det var som om en tornado hade väckts hos oss alla och jag slår vad om att Olle också kände det. Han kände att om han hade gett den minsta lilla signal för oss att börja tala i detta nu om vår tystnad, så hade vi gjort det. Jag tror han kände att vi i så fall hade överöst honom och killarna med våra tankar - och vår sorg! - och vår vrede! - över vår tystnad, och hur orättvist det känns att killarna konsekvent sabbar de flesta lektioner och att så mycket av tiden går åt till att parera dem. Och det är också därför som vi håller tyst, för om vi ska börja tjafsa och diskutera och hävda saker så skulle ingenting överhuvudtaget bli gjort på de här lektionerna! Och vi vet, förresten, av erfarenhet att när vi

sätter igång och försöker diskutera något så tröttnar lärarna nästan omedelbart - plus att killarna tröttnar och blir ännu stökigare och allt slutar i kaos som inte leder någon vart och för det mesta är det vi som får skulden.

Så vi teg också denna gång, fast det låg så nära för oss att ta upp det till diskussion. Men Olle ville nog inte ge oss det lilla tecknet för det skulle bli så jobbigt för honom själv.

Vi tittade på Saga, hon gav oss en mörk blick, sedan satte hon sig. Hon såg ut som om "nu har jag gjort mitt" och det hade hon faktiskt. Hon hade gjort något helt fantastiskt. Hon hade gjort något som ingen av oss ens hade kunnat tänka ut och ännu mindre hade vi kunnat genomföra det med sådan elegans som hon. Jag kastade en hoppfull blick på Mimi, men hon tittade ner i sin bänk som om hon kände pressen, men försökte låtsas som ingenting, försökte ta sig vidare i tiden bara.

Men efter en stund började pratet. Som alltid.

Källa: "Tusen gånger starkare" av Christina Herrström, Månpocket 2006.

Läs textutdraget. Känner du igen dig? Har det hänt någon gång att killar tagit allt "pratutrymme" så att tjejer bara gett upp och valt att inte ens försöka svara trots att de kan? Eller har du upplevt någon annan klassrumssituation där det är typiskt "killigt" eller "tjejigt"?

Du ska vara som Saga i boken och se på klassen med nya ögon. Din uppgift är att, precis som i texten, ta en situation i klassrummet och tänka dig att någon som Saga vänder upp och ner på könsrollerna. Vad händer då? Försök att skriva minst 500 och maximalt 2000 ord/fyra sidor. Det enda kravet är att handlingen utspelar sig inuti ett klassrum under lektionstid, alternativt i anna sal i skolan som idrottshallen, och belyser könsroller.

Överkurs - feminismen i konsten

“We can do it” var ursprungligen en affisch för att locka kvinnor till USA:s industri under andra världskriget. Affischen återanvändes under andra vågens feminism under 1980-talet som en symbol för feminismen, att kvinnor kan “fixa det” tillsammans.

1 Om du fick skriva något annat slagord än “We can do it”, som passar till affischen,, vad skulle du skriva då?

Svar:

Den internationella symbolen för kvinna, en ring med ett kors under, har använts i många olika sammanhang. Här används den som en symbol för intersektionalitet.

2: På vilket/vilka sätt visar bilden på feministisk intersektionalitet?

Svar:

Carolina Falkholt är en svensk konstnär som tröttnade på att folk målade graffiti med kukar, och började istället att måla fittor på husväggar och fasader.

Alla har inte uppskattat Falkholts utsmyckningar. Målningen här nedanför är en muralmålning i en skola i Nyköping, men blev övertäckt med en trävägg strax efter den gjordes klar, eftersom skolans rektor ansåg den för oanständig för att visa eleverna.

3 vad tycker du? Är det fel att måla fittor men okej att måla kukar? Eller är det lika fel att måla bägge sorternas könsorgan? Och förstår du rektorns resonemang? Motivera svaret.

Svar:

För läraren

Ordet "feminism" saknas helt i Lgr22. Däremot finns både rasism och sexism med, tillsammans med andra ismer som humanism och turism. Det är uppenbart inte viktigt med begreppet *feminism* för Skolverket.

Personligen tycker jag att det är synd att inte feminismen fått en större plats i skolans centrala innehåll, med tanke på hur länge kvinnokampen pågått och hur hårt kvinnorna fått kämpa för de rättigheter de har nu. I alla fall i Västvärlden. Därför har jag skapat detta temahäfte.

Häftet är främst tänkt som extramaterial i svenskämnet, men kan mycket väl byggas in i den ordinarie undervisningen om det finns annat material på skolan som kan användas tillsammans med häftet. Annars fungerar det också att ha det helt fristående om det till exempel kommer en vikarie.

Det går naturligtvis att använda i både historia eller samhällskunskap också, förutom i svenska.

Innehållet är anpassat till 3-6 lektioners arbete, beroende på lektionernas längd och hur mycket tid läraren vill lägga på skrivuppgiften, som lätt kan byggas ut till novellskrivning istället.

Materialet är framtaget för högstadiet, men fungerar troligen bra i gymnasiets tidiga kurser också.

Stöd för feminism i år 9 enligt Lgr22

Grundläggande värden

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som skolan ska gestalta och förmedla.

Riktlinjer

Alla som arbetar i skolan ska:

- i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor,
- i sin verksamhet bidra till att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet,
- synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor,

Svenska - syfte

I undervisningen ska eleverna möta samt få utveckla kunskaper om skönlitteratur från olika tider och skilda delar av världen. Eleverna ska ges möjlighet att läsa, analysera och resonera om skönlitterära verk i olika genrer. Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om olika former av sakprosa.

Svenska - centralt innehåll

Analys av texter med koppling till upphovsperson, tid och andra texter samt utifrån egna erfarenheter, olika livsfrågor och omvärldsfrågor.

Skönlitteratur för ungdomar och vuxna från olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen. Epik, lyrik och dramatik. Texter som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor.

Några skönlitterära betydelsefulla författare och deras verk samt de historiska och kulturella sammanhang som verken har tillkommit i.

Historia - syfte

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att tillägna sig en historisk referensram och en kronologisk överblick över hur kvinnor och män genom tiderna har skapat och förändrat samhällen och kulturer.

Historia - centralt innehåll

Demokratiseringen i Sverige och framväxten av välfärdssamhället. Bildandet av politiska partier, nya folkrörelser, till exempel kvinnorörelsen, och kampen för allmän rösträtt för kvinnor och män.

Samhällskunskap - syfte

Vidare ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att utveckla förståelse för sina egna och andras levnadsvillkor och hur de kan påverkas av faktorer som kön och socioekonomisk bakgrund.

Samhällskunskap - centralt innehåll

Människors identiteter, ekonomiska resurser och möjligheter i samhället och hur dessa kan påverkas av bland annat socioekonomisk bakgrund, kön, ålder och etnicitet. Begreppen makt, rättvisa, jämlikhet och jämställdhet.